

ANNA WORONIECKA
Uniwersytet Wrocławski

INSTYTUTY POLSKIE JAKO INSTRUMENT DYPLOMACJI PUBLICZNEJ W POLSKIEJ POLITYCE WSCHODNIEJ

Wprowadzenie

Realizacja założeń polityki zagranicznej państwa wymaga wspólnie sięgnięcia po zróżnicowany katalog środków i instrumentów, a ich klasyfikacja dokonywana jest w literaturze polskiej i światowej¹. W ostatniej dekadzie można dostrzec wzrost znaczenia tych instrumentów, pozwalających na osiągnięcie celów polityki zagranicznej, które mieszczą się w ramach tzw. soft Power. Według klasycznego już dzisiaj ujęcia Josepha Nye – *soft Power* oznacza zdolności narodu lub kraju do pozyskiwania sojuszników i zdobywania wpływów dzięki atrakcyjności własnej kultury, polityki, wartości, ideałów politycznych². Analiza zjawiska „soft Power” prezentowanego w książce J. Nye, z oczywistych powodów najmocniej odnosi się do amerykańskich doświadczeń. Jednak możliwe jest zaadoptowanie, przynajmniej części z przedstawionych tam rozwiązań, do sytuacji państw europejskich, w tym Polski. Kluczowym elementem soft Power pozostaje dyplomacja publiczna, która wspólnie jest także trwałą częścią praktyki dyplomatycznej³. Pomijając w tym miejscu przywołanie wszystkich definicji tego pojęcia, warto przedstawić przynajmniej dwa z nich. W pierwszym, prezentowanym przez Beatę Ociepkę, dyplomacja publiczna traktowana jest jako forma komunikowania międzynarodowego i oznacza dwustronną, symetryczną, dialogową formę politycznego komunikowania międzynarodowego, skierowaną do publiczności za granicą, realizowaną dzięki pośrednictwu środków przekazu i poprzez kanały

---

¹ T. Clifton Morgan, G. Palmer, *A Model of Foreign Policy Substitutability. Selecting the Right Tools for the Job(s)*, „*Journal of Conflict Resolution*”, February 2000, vol. 44, no. 1, s.11–32.

² J. Nye, *Soft Power, czyli jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Warszawa 2007, s. 38.

³ J. Melissen, *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, London 2007.

bezpośrednie⁴. Autorka wskazując na cel dyplomacji publicznej – kształtowanie albo wspieranie pozytywnego wizerunku kraju, społeczeństwa za granicą, podkreśla ich znaczenie dla ułatwiania osiągania celów polityki zagranicznej⁵. Według drugiego podejścia dyplomacja publiczna jest utożsamiana z instrumentem polityki zagranicznej państw, dzięki któremu staje się możliwe osiągnięcie konkretnych celów tej polityki. W tym ujęciu zwraca uwagę formuła wykorzystywania dyplomacji publicznej do celów politycznych⁶. Niezależnie od sposobu definiowania tego pojęcia większość autorów dostrzega różnice pomiędzy tradycyjną dyplomacją a dyplomacją publiczną. Jak pisze Jan Melissen, podstawowa różnica między tradycyjną dyplomacją a dyplomacją publiczną jest jasna – pierwsza odnosi się do relacji między przedstawicielami państw lub innych podmiotów międzynarodowych, a druga kierowana jest do ogółu społeczeństw za granicą, a nawet bardziej specyficznych niepaństwowych grup, organizacji i osób⁷. Uwzględniając przedstawione wyżej uwagi należy stwierdzić, że dyplomacja publiczna to sposób oddziaływania na zagraniczną publiczność, kształtowanie pozytywnego odbioru danego narodu, państwa, a także realizowanych przez nie kierunków polityki. Komponentem dyplomacji publicznej, stanowiącym jednocześnie jeden z jej podstawowych wymiarów, jest dyplomacja kulturalna. Jej celem jest budowanie długotrwałych, pozytywnych relacji pomiędzy społeczeństwami, a także ich rządami, poprzez wymianę idei, wartości, prezentację dorobku kulturalnego, kooperację na wielu poziomach, także tych pozarządowych. Jednym z instrumentów tej dyplomacji pozostaje działalność ośrodków kulturalnych za granicą. Taką rolę w polskiej dyplomacji publicznej, prowadzonej przez rząd, spełniają Instytuty Polskie. W konsekwencji celem artykułu jest analiza działań Instytutów Polskich w ramach tzw. polskiej polityki wschodniej, którą w kontekście prowadzonych rozważań odnośnie do polityki Polski wobec Białorusi, Ukrainy oraz Rosji⁸.

Dyplomacja publiczna w polskiej polityce zagranicznej

Pojęcie „dyplomacji publicznej” w odniesieniu do prowadzonych przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ) działań pojawiło się stosunkowo niedawno,

⁴ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1, s. 129.

⁵ B. Ociepka, *Dyplomacja publiczna jako forma komunikowania międzynarodowego*, [w:] *Dyplomacja publiczna*, Wrocław 2008, s. 11–12.

⁶ G. Szondi, „*Filary zarządzania reputacją: dyplomacja publiczna w Europie Wschodniej z perspektywy public relations*”, [w:] B. Ociepka, *Dyplomacja publiczna*, Wrocław 2008, s. 75. E. Gilboa, *Diplomacy in the Media Age: Three Models of Uses and Effect*, „Diplomacy & Statecraft” 2001, nr 2, s. 1–28.

⁷ J. Melissen, *Wielding Soft Power: The New public diplomacy*, Clingendael 2005, s. 4.

⁸ Zob. szerzej nt. pojęcia polityki wschodniej, M. Habowski, *Polityka wschodnia Donalda Tuska*, „Wschodnioznawstwo” 2011, Wrocław 2011.

bowiem w połowie pierwszej dekady XXI wieku. Wcześniej w dokumentach rządowych, jak również aktach normatywnych, w odniesieniu do kształtowania pozytywnego obrazu państwa za granicą mowa była o promocji zagranicznej. Zmiana jakościowa w podejściu do umacniania korzystnego wizerunku Polski i jej obywateli za granicą stała się widoczna dopiero w ostatnich latach. Przede wszystkim dostrzeżono jego znaczenie dla realizacji konkretnych celów politycznych na arenie międzynarodowej, jak również dla współpracy międzyrządowej oraz podmiotów pozapaństwowych (organizacje pozarządowe, ośrodki naukowe, instytucje kulturalne) w wielu obszarach: ekonomicznym, naukowym, turystycznym, kulturalnym itp. Z tego powodu MSZ sukcesywnie poszerza katalog narzędzi i instrumentów oddziaływania na zagraniczną publiczność. Wśród nich zwracają uwagę przyznawane w ramach konkursów MSZ granty⁹. Poprzez to narzędzie polski rząd, a dokładnie resort spraw zagranicznych, angażuje w polską dyplomację publiczną organizacje pozarządowe, instytucje naukowe, media oraz jednostki samorządu terytorialnego. W ramach procedur konkursowych rozdzielane są środki przeznaczone na działania mieszczące się w ramach tzw. pomocy rozwojowej, promocji zagranicznej państwa (w tym promocji polskiej kultury, historii, przemian społecznych i gospodarczych), pomocy społeczeństwu białoruskiemu oraz procesu kształtowania społeczeństwa obywatelskiego w wybranych państwach. Wszystkie te działania kierowane są do szeroko pojętej zagranicznej opinii publicznej, pozostając składowymi polskiej dyplomacji publicznej. Celem pośrednim dyplomacji publicznej oraz kulturalnej pozostaje kształtowanie pozytywnego wizerunku¹⁰ państwa oraz jego obywateli. W konsekwencji ma ona sprzyjać wykształceniu pozytywnych postaw wśród ukraińskiej, rosyjskiej czy białoruskiej publiczności wobec celów polskiej polityki zagranicznej, albo wartości bliskich polskiej racji stanu. Zaangażowanie Polski w ideę Partnerstwa Wschodniego, pomoc w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, czy wreszcie realizowane wspólnie z Ukrainą wielkie projekty sportowe, są sprzężone z celami, wydaje się że strategicznymi, wschodniego wymiaru polityki państwa. Taki charakter będzie miało również zwiększenie roli współpracy rozwojowej w polityce zagranicznej Polski, która powinna być prowadzona w taki sposób,

⁹ Wśród tego rodzaju inicjatyw MSZ można wymienić m.in. Konkurs na realizację zadania publicznego „Wspólne działania polsko-białoruskie 2012”; Otwarty konkurs na realizację zadania „Wzmocnienie udziału polskich organizacji pozarządowych w europejskim dialogu na temat polityki i współpracy rozwojowej w okresie sprawowania przez Polskę przewodnictwa w Radzie Unii Europejskiej”; Konkurs na realizację zadania „Wolontariat polska pomoc 2011”.

¹⁰ Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Instytut Spraw Publicznych (ISP), Polska posiada wśród obywateli Ukrainy pozytywny wizerunek. Pozytywną ocenę stosunkom polsko-ukraińskich deklaruje aż 84% respondentów; *Ukraińcy o Polsce i Polakach. Komunikat z badań Instytutu Spraw Publicznych*, Instytut Spraw Publicznych, <http://www.isp.org.pl/uploads/filemanager/pliki/PE/Wizerunek%20Ukraina%202010/Ukraicystosunkachpolsko-ukraiskich.pdf> (17 XI 2011).

„aby ten zakres działalności międzynarodowej wpływał na bezpieczeństwo Polski oraz stabilność jej sąsiadów i partnerów współpracy rozwojowej oraz wspierał działania służące „upowszechnianiu praw człowieka, rządów prawa i demokracji w celu kształtowania przyjaznego środowiska międzynarodowego i zapobiegania konfliktom.” Dodatkowo za kluczowy kierunek polskiej polityki wschodniej uznano upowszechnienie wśród wschodnich sąsiadów Polski tych samych wartości. Jak wskazują autorzy dokumentu *Priorytety Polskiej Polityki Zagranicznej 2012–2016*: „W rozumieniu cywilizacyjnym warto mieć partnerów wyznających te same wartości po obydwu stronach polskiej granicy. Dlatego właśnie należy wspierać społeczeństwo białoruskie w działaniach na rzecz wolności i pluralizmu politycznego, sprzeciwiając się wszelkiego rodzaju represjom, których ofiarami padają także Polacy na Białorusi”¹¹. W odniesieniu do Ukrainy mowa jest o strategicznym rozwijaniu dwustronnych stosunków, przy jednoczesnym pogłębianiu procesów demokratyzacyjnych, konsekwentnym wdrażaniu reform wewnętrznych, a także przestrzeganiu europejskich standardów demokratycznych przez Ukrainę¹².

Status i zadania Instytutów Polskich

Próby oddziaływania na zagraniczną publiczność poprzez prezentację kultury nie są zjawiskiem nowym w polskiej polityce zagranicznej. Historia Instytutów Polskich sięga końca lat 30. XX w., kiedy po raz pierwszy utworzono Instytut Kultury Polskiej z siedzibą w Budapeszcie oraz ośrodek w Londynie¹³. Po II wojnie światowej Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) utworzyła kolejne placówki, przy czym te funkcjonujące w obrębie państw tego samego, socjalistycznego ustroju nazwano Ośrodkami Informacji i Kultury Polskiej, a pozostałe, działające za zachodnią granicą — Instytutami Kultury Polskiej. Obecnie funkcjonuje na świecie sieć 22 Instytutów Polskich, większość w państwach europejskich. Tylko cztery znajdują się poza Europą: w Izraelu, Japonii, Indiach i Stanach Zjednoczonych. Celem ich działalności jest „upowszechnianie polskiej kultury, wiedzy o historii oraz dziedzictwie narodowym w świecie, a także promocja współpracy

¹¹ *Priorytety Polskiej Polityki Zagranicznej 2012–2016*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa, marzec 2012, s. 18.

¹² Szczególne znaczenie dla Polski ma rozwój stosunków z Ukrainą, naszym partnerem strategicznym. Konsekwentne wspieranie unijnych aspiracji społeczeństwa ukraińskiego i pogłębianie relacji NATO–Ukraina należy do priorytetów polskiej polityki zagranicznej. Realizacja tych celów prowadzi jednak poprzez dobrą współpracę bilateralną i konsekwentne wdrażanie reform wewnętrznych, a także przestrzeganie europejskich standardów demokratycznych przez Ukrainę.

¹³ Akt mianowania pierwszego dyrektora Instytutu Kultury Polskiej w Londynie A. Słonimskiego pochodzi dopiero z 1946 r., choć w literaturze wskazywany jest 1938 r.

w dziedzinie kultury, edukacji, nauki oraz życia społecznego¹⁴. Katalog zadań Instytutów Polskich obejmuje między innymi działanie na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku Polski w państwie przyjmującym, inicjowanie i umacnianie kontaktów między polskimi i zagranicznymi partnerami w sferze międzynarodowej wymiany kulturalnej; prowadzenie działań wspierających promocję innych dziedzin, takich jak edukacja, sport, turystyka, gospodarka. Placówki te zobligowane są także do wspierania miejscowych środowisk naukowo-badawczych i edukacyjnych, zajmujących się problematyką polską, zwłaszcza w wymiarze nauk społecznych i humanistycznych, oraz działaniem na rzecz promocji języka polskiego¹⁵. Od 1997 r. placówki kulturalne zostały objęte tzw. reformą polskiej dyplomacji kulturalnej. Jej głównym założeniem było zwiększenie zainteresowania wśród zagranicznej publiczności prowadzoną przez Instytuty działalnością, bowiem po 1989 r., w obliczu niewielkich nakładów na promocję zagraniczną państwa, jak również dotychczasowego modelu organizacyjnego placówek – przybierającego postać tzw. Domu Polskiego, ich misja upowszechniania wiedzy o Polsce poprzez prezentację polskiej kultury okazywała się dalece nieefektywna¹⁶. Realizowana w istocie przez kilkanaście lat reforma przyniosła nowy, jednolity model organizacyjny polskich placówek. Wszystkie one funkcjonują dzisiaj według bardzo podobnego schematu – biura menedżerskiego z niewielkim zapleczem kadrowym i administracyjnym, wykonując swoje zadanie przede wszystkim poza własną siedzibą w tzw. przestrzeni publicznej państwa przyjmującego. Obecnie misją dyplomacji kulturalnej jest skuteczne oddziaływanie na możliwie najszersze miejscowe środowiska artystyczne, eksperckie i opiniotwórcze, a także budowanie dobrych, ścisłych kontaktów z przedstawicielami mediów. Do priorytetów działalności Instytutów Polskich należy wprowadzanie polskiej kultury do najważniejszych ośrodków krajów ich funkcjonowania oraz dbałość o zapewnienie znaczącej polskiej obecności w przedsięwzięciach międzynarodowych, a także działanie na rzecz nawiązywania trwałych kontaktów między polskimi i zagranicznymi partnerami, aktywnymi w sferze międzynarodowej wymiany kulturalnej. Instytuty Polskie powinny uwzględnić w swojej działalności budowanie grona przyszłych sprzymierzeńców w dziele popularyzacji polskiego dorobku – pracowników i studentów wydziałów polonoznawczych, polonistyki, slawistyki i studiów środkowoeuropejskich¹⁷.

¹⁴ *Misja i zadania instytutów polskich w świecie*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, <http://www.msz.gov.pl/Misja,i,zadania,Instytutow,Polskich,w,swiecie,20910.html> (25 VI 2011).

¹⁵ Paragraf 78 Regulaminu organizacyjnego MSZ.

¹⁶ Szerzej nt. reformy polskiej dyplomacji kulturalnej: A. Umińska-Woroniecka, *Od promocji stosunków kulturalnych i naukowych do dyplomacji kulturalnej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2010, nr 5–6, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, s. 67 i n.

¹⁷ *Misja i zadania instytutów*, *op.cit.*

Dla dalszych rozważań kluczowe znaczenie ma właściwy dobór metod, środków i narzędzi oddziaływania na zagraniczną publiczność, tak, aby w jak najwyższym stopniu można było realizować ww. cele. Jak zostanie wykazane w dalszej części artykułu, to właśnie dobór odpowiednich i skutecznych środków oddziaływania okazał się dla polskich placówek kulturalnych największym wyzwaniem. Przedmiotem rozważań będzie analiza funkcjonowania czterech placówek działających w formie Instytutu Polskiego: w Kijowie, Moskwie, Sankt Petersburgu oraz Mińsku. Warto zaznaczyć, że działania w sferze dyplomacji publicznej w Rosji, na Ukrainie i na Białorusi prowadzone są także przez placówki dyplomatyczne i konsularne, i to właśnie one odpowiadają za działania w sferze dyplomacji publicznej związane z kontaktami z mediami, programami stypendialnymi dla naukowców oraz studentów, jak również służą wsparciem środowiskom polonijnym. Dodatkowo aktywność w zakresie polskiej dyplomacji publicznej i kulturalnej wykazują polskie organizacje pozarządowe: fundacje i stowarzyszenia, które korzystając ze wsparcia finansowego MSZ w stosunkowo szerokim zakresie próbują oddziaływać na poszczególne środowiska w społeczeństwach: białoruskim, ukraińskim czy rosyjskim.

Rola Instytutu Polskiego w Kijowie w polskiej dyplomacji publicznej na Ukrainie

Przywołanie Instytutu Polskiego w Kijowie jako pierwszej z analizowanych placówek nie jest zabiegiem przypadkowym, bowiem na przykładzie tego ośrodka można wyraźnie zaobserwować zmianę podejścia polskiego rządu do polskiej dyplomacji publicznej, której podmiotem są Instytuty Polskie. Zgodnie z opracowanym w 2010 r. przez MSZ dokumentem „Kierunki promocji Polski do 2015 roku”, Ukraina jest priorytetowym obszarem we wszystkich dziedzinach promocji Polski, a pogłębianie stopnia integracji Ukrainy z UE może „zwiększyć to priorytetowe dla Polski znaczenie. Szczególnie ważne jest jednak (...) oddziaływanie dotyczące wizerunku Polski współczesnej i naszej – często wspólnej historii”¹⁸. Środkiem do realizacji tego celu mają być podejmowane na szeroką skalę działania w sferze dyplomacji publicznej, w tym kulturalnej, przez Instytut Polski w Kijowie¹⁹.

Podstawą powołania polskiego ośrodka na Ukrainie były postanowienia bilateralnych umów zawartych pomiędzy Polską i Ukrainą²⁰, na mocy których Instytut rozpoczął swoją działalność 27 I 1999 r. W początkach swojej działal-

¹⁸ *Kierunki promocji Polski do 2015 roku*, Rada Promocji Polski, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Warszawa 2010, s. 88.

¹⁹ Wywiad autorki z Jarosławem Godunem, dyrektorem Instytutu Polskiego w Kijowie, styczeń 2012, zapis w posiadaniu autorki.

²⁰ *Wstępne porozumienie, Umowa między Rządem RP a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty*, maszynopis powielany.

ności skupiał się przede wszystkim na organizacji wydarzeń, przede wszystkim związanych z polską muzyką i kinem. W siedzibie placówki organizowano wystawy grafików i malarzy. Wyposażono ją również w bibliotekę. Na tym etapie trudno dostrzec wyraźną korelację pomiędzy programem realizowanym przez Instytut a kierunkami polskiej polityki wobec wschodniego sąsiada. Wydaje się, że w obliczu podejmowanych przez Polskę posunięć, np. wynikającego z zobowiązań akcesyjnych wprowadzenia wymogu wizowego dla ukraińskich obywateli, zaistniała konieczność intensyfikacji działań w sferze wzmocnienia pozytywnego wizerunku Polski na Ukrainie. W tej sytuacji brak strategii dotyczącej poprawy obrazu Polski i jej polityki za wschodnią granicą, jak również niewielkie środki przeznaczone na działania promocyjne, w tym promocję kulturalną, mogły prowadzić do pogorszenia wzajemnego postrzegania Polaków i Ukraińców. Pełnego obrazu prowadzonej wówczas promocji polskiej kultury na Ukrainie dostarcza program realizowanego w latach 2004 i 2005 Roku Polsko-Ukraińskiego. W ramach obchodów najważniejszymi wydarzeniami, obok tradycyjnych form polityki kulturalnej państwa (koncertów muzyki poważnej, uroczystej inauguracji otwarcia Muzeum Juliusza Słowackiego w Krzemieńcu, odsłonięcia pomnika Adama Mickiewicza w Odessie), były spotkania Prezydentów, parlamentarzystów oraz przedstawicieli rządów odpowiedzialnych za rozwój gospodarki²¹. W programie nie został zatem uwzględniony szeroki udział społeczeństw obu państw, pominięto w dużym zakresie możliwości współpracy na poziomach innych niż rządowe. Jak dalece ten instrument promocji zagranicznej, w tym kulturalnej, okazał się nieadekwatny do panującej już wówczas sytuacji wewnętrznej wschodniego sąsiada, pokazały wydarzenia „Pomarańczowej Rewolucji” z października 2004 r.

Z tego powodu konieczne stało się zredefiniowanie form oddziaływania na ukraińską publiczność, w taki sposób by skuteczniej na nią oddziaływać, a nie pozostawać w kręgu rządowej wymiany kulturalnej. Niewątpliwie czynnikiem ograniczającym ten nowy kierunek były niewielkie środki finansowe przeznaczone na zagraniczną promocję kulturalną. Do tego dochodził obserwowany początkowo wśród urzędników MSZ, jak również badaczy, brak zrozumienia dla możliwości wykorzystywania instrumentów miękkiej siły dla realnego osiągnięcia celów polityki zagranicznej. Odwrócenie tego trendu następowało poprzez stopniowe włączanie podmiotów pozarządowych w prowadzone przez MSZ działania promocyjne, a podległe Ministerstwu placówka zaczęła odgrywać raczej rolę pośredniczącą pomiędzy polskimi i ukraińskimi podmiotami.

²¹ *Rok Polski w Ukrainie, 2004/2005 kalendarz wydarzeń*, Portal „Culture.pl”, http://www.culture.pl/kalendarz-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/L6vx/content/rok-polski-w-ukrainie-2004-2005 (15 IX 2012).

Kluczowe miejsce w polskiej dyplomacji kulturalnej na Ukrainie odgrywa Instytut Polski w Kijowie. Placówka ta, w efekcie wspomnianej już wyżej reformy polskiej dyplomacji kulturalnej, od chwili swojego utworzenia działa w formie niewielkiego biura menadżerskiego i organizuje swoje projekty w przestrzeni publicznej państwa przyjmującego: w teatrach, salach wystawowych, kinach, ośrodkach kulturalnych²². W ten sposób istnieje możliwość dotarcia do jak najszerszych, a przede wszystkim zróżnicowanych grup publiczności zagranicznej. Stopniowo doszło do rozszerzenia oferty kulturalnej Instytutu, w której obok wydarzeń tzw. kultury wysokiej znalazły się przeglądy polskiego kina, festiwale muzyczne, spotkania z polskimi reportażystami itp. Renomę zyskały nagrody Instytutu: im. Josepha Conrada, przyznawana w dziedzinie literatury, i Kazimierza Malewicza – w dziedzinie sztuki współczesnej²³. Szeroko wykorzystywanym przez placówkę narzędziem komunikacji z ukraińskimi odbiorcami pozostaje strona internetowa, na której obok informacji dotyczących programowych wydarzeń znajdują się wiadomości o studiach w Polsce. Prowadzi także działalność informacyjną w zakresie promocji wszelkiego rodzaju programów rządowych oraz pozarządowych, np. Programu Lane Kirklanda, stypendium Thesaurus Poloniae Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jak zostało wskazane wyżej Instytut coraz częściej pełni funkcję „pośrednika” pomiędzy polskimi i ukraińskimi środowiskami kulturalnymi, inicjując kontakty między nimi. Także poprzez współfinansowanie wspólnych wydarzeń, ogranicza swoją rolę przy późniejszej realizacji konkretnych projektów. Partnerami placówki, obok ukraińskich instytucji rządowych oraz ośrodków kulturalnych, pozostają organizacje pozarządowe i podmioty, których celem działalności jest promocja idei demokracji czy praw człowieka²⁴. W ten sposób placówka próbuje oddziaływać na rozwój społeczeństwa obywatelskiego, czy też upowszechnienie wspólnych wartości, głównie swobód obywatelskich i demokracji.

Należy zauważyć, że ważny z punktu widzenia misji placówki pozostaje dobór imprez, organizowanych lub współfinansowanych przez Instytut. W programie placówki zwraca uwagę nacisk na wydarzenia bezpośrednio związane z tzw.

²² Z danych zawartych w dokumentach Najwyższej Izby Kontroli wynika, że w latach 2009–2010 (I półrocze) Instytut na działalność programową wydatkował – w przeliczeniu na PLN – łącznie 847,5 tys. zł, w tym: w 2009 r. – 620,4 tys. zł, w I półroczu 2010 r. – 227,1 tys. zł. W wymienionych dwóch latach Instytut zorganizował lub współorganizował 129 przedsięwzięć (86 – w 2009 r., 43 – w I półroczu 2010 r.), z czego w swojej siedzibie – 2 (2009 r.), na terenie Kijowa – 64 (43 – w 2009 r., 21 – w I półroczu 2010 r.), w 19 innych miastach Ukrainy – 63 (40 – w 2009 r., 23 – w I półroczu 2010 r.).

²³ Informacja prasowa – Program Instytutu Polskiego w Kijowie na rok 2011, Instytut Polski w Kijowie, www.polinst.kiev.ua (3 IX 2012).

²⁴ Pełna lista partnerów Instytutu Polskiego w Kijowie, Instytut Polski w Kijowie, <http://www.polinst.kiev.ua/partners/5.html> (12 IX 2012).

polską dyplomacją historyczną i przedstawienie wydarzeń z tzw. polskiej perspektywy, choć z drugiej strony zauważalny jest wzrost liczby projektów związanych z prezentacją współczesnej literatury, sztuki i architektury. Dodatkowo, w przeciwieństwie do polskich placówek działających w Europie Zachodniej i poza europejskim kontynentem, Instytut Polski w Kijowie zaangażowany jest w programy kierowane do Polonii.

W 2011 roku program Instytutu zdominowały dwa główne bloki tematyczne: Rok Miłosa oraz realizacja programu kulturalnego towarzyszącego Polskiemu Przewodnictwu w Radzie Unii Europejskiej. W związku ze sprawowaną od 1 VII 2011 r. polską Prezydencją stolica Ukrainy stała się jedną z dziesięciu wytypowanych stolic świata, w których organizowane były wydarzenia Zagranicznego Programu Polskiej Prezydencji²⁵. Wybór Kijowa, a także Londynu, Berlina, Mińska, Moskwy, Tokio, Pekinu, Madrytu, Brukseli oraz Paryża, został uzasadniony znaczeniem tych miast dla „polskiej gospodarki i interesów politycznych”²⁶.

Warto podkreślić, że w Kijowie, ale także w innych miastach Ukrainy, zaprezentowano blisko 100 projektów kulturalnych związanych z polską Prezydencją. Dla porównania cały program realizowany za granicą obejmuje w sumie 400 wydarzeń²⁷. Nagromadzenie tak znacznej liczby projektów w jednym państwie przyjmującym może jednoznacznie świadczyć o zainteresowaniu strony polskiej, aby jak w najszerszym zakresie oddziaływać na ukraińską publiczność i kształtować przychylnie postawy wobec Polski przede wszystkim w społeczeństwie ukraińskim, bez koncentrowania się wyłącznie na elitach politycznych²⁸.

Na przykładzie Instytutu Polskiego w Kijowie widoczny staje się nowy trend w polskiej dyplomacji publicznej. Ta w istocie rządowa placówka, zajmująca się prezentacją polskiej kultury, jest obecnie jednym z wielu podmiotów polskiej dyplomacji publicznej na Ukrainie. Bowiem poza tym ośrodkiem misję dyplomacji publicznej realizować będą bezpośrednio pozarządowe instytucje i organizacje, media, szkoły wyższe oraz środowiska naukowe, a także kulturalne. Rolą placówki

²⁵ R. Pawłowski, *Kulturalna prezydencja, pierwsza taka ofensywa*, „Gazeta Wyborcza”, 2 I 2012.

²⁶ Stenogram z Wspólnego posiedzenia Komisji ds. UE oraz Komisji Kultury i środków przekazu, 31 marca 2011 roku, nr 4895 – *Informacja o programie kulturalnym polskiej Prezydencji, jej promocji w kraju i za granicą oraz identyfikacji wizualnej*, Biuletyn Kancelarii Sejmu, Biuro Komisji Sejmowych.

²⁷ *Program kulturalny Polskiej prezydencji*, Instytut Adama Mickiewicza (IAM), www.iam.pl/public/files/0_Prezydencja_materialy%20prasowe.doc (12 X 2012).

²⁸ Z prezentowanego w Ukrainie programu kulturalnego, dyrektor Instytutu J. Godun uznał za najciekawsze projekty: „pokazany w Kijowie spektakl uliczny „Planeta Lem” Teatru Biuro Podróży, który zgromadził ponad pięć tysięcy osób, koncert l’Culture Orchestra, zespołu młodych muzyków z Polski i krajów Partnerstwa Wschodniego oraz prezentacje audiobooku z wierszami Czesława Miłosa w języku ukraińskim, które odbyły się w najważniejszych miastach Ukrainy.”; Wywiad autorki z J. Godunem, dyrektorem Instytutu Polskiego w Kijowie, styczeń 2012, zapis w posiadaniu autorki.

pozostaje jednak monitorowanie procesów oddziaływania na ukraińską publiczność, poprzez prezentację polskiej kultury i historii, a także dostosowanie swoich działań do zmieniających się warunków państwa przyjmującego.

Instytut Polski w Mińsku

Polska placówka kulturalna na Białorusi została powołana w 1994 r. na podstawie dwustronnej umowy o stosunkach kulturalnych. Analogicznie, jak w przypadku kijowskiego ośrodka, podstawowy profil działalności Instytutu Polskiego w Mińsku stanowi promocja polskiej kultury wśród białoruskiej publiczności. Celem funkcjonowania placówki jest „upowszechnianie osiągnięć polskiej kultury i nauki, znajomości polskiej kultury wśród Białorusinów, a także rozwój kontaktów, wymiany, oraz wsparcie dla dialogu między polskimi i białoruskimi przedstawicielami nauki, literatury, sztuki, filmu, teatru i muzyki”²⁹. Z uwagi na szczególne warunki państwa przyjmującego, a przede wszystkim ze względu na przeszkody w prowadzeniu działalności przez organizacje pozarządowe, konieczne jest zwiększenie roli polskiego ośrodka w polskiej dyplomacji publicznej na Białorusi. Obok prowadzenia działalności kulturalnej: organizacji koncertów, wystaw i przeglądów filmowych, Instytut Polski realizuje także zadania w wymiarze upowszechnienia wiedzy o Polsce i jej historii. Przykładem może być zaangażowanie placówki w organizację spotkań i konferencji polskich i białoruskich historyków, badaczy dziejów oraz polonistów³⁰. Symboliczny wymiar ma fundowana przez ośrodek nagroda im. Jerzego Giedroycia³¹, początkowo za publikacje o szeroko rozumianej kulturze i polsko-białoruskich kontaktach kulturalnych oraz problematyce historycznej, dotyczącej wspólnego dziedzictwa, a także za twórczość artystyczną. W 2012 r. całkowicie zmieniono jej formułę, a jej adresatami stali się autorzy prozy piszący w języku białoruskim, co może uwidaczniać zaangażowanie polskich placówek w upowszechnienie języka białoruskiego³².

²⁹ Instytut Polski w Mińsku, <http://www.instpol.by/about/> (28 VIII 2012).

³⁰ W materiałach prasowych placówki zwraca uwagę nacisk położony na tzw. dyplomację historyczną: „Konferencje i seminaria historyczne, dotyczące zwłaszcza Wielkiego Księstwa Litewskiego i Mińska, to bardzo ważna forma działań alternatywnych wobec sowieckiej wersji historii, szczególnie chronionej na Białorusi. Doświadczenia roku 2010, organizacja wystawy *Pamiętamy. Katyń 1940* w Muzeum Wielkiej Wojny Ojczyźnianej w Mińsku i przeniesienie jej do Muzeum Regionalnego w Witebsku, wskazywały na pojawiające się możliwości dialogu w sprawach najbardziej spornych, na odstępstwa od reguł ustalonych przez państwową cenzurę, która blokuje dialog w sprawach najważniejszych: najnowszej historii, praw człowieka, demokracji, wolności.” Działalność Instytutu Polskiego w Mińsku w 2011 roku, Informacja prasowa, Instytut Polski w Mińsku, www.instpol.by (10 III 2012).

³¹ Nagroda jest przyznawana corocznie od 2000 r.

³² Kluczowa może być tutaj wypowiedź polskiego ambasadora w Białorusi, który podkreślał w rozmowie z polskim radiem, że „członkowie elity białoruskiej są zwykle dwujęzyczni, więc jeśli mają do wyboru: pisać po białorusku dla kilku milionów ludzi czy po rosyjsku dla 150–200 mln,

Jak podkreśla zespół polskiej placówki, największą przeszkodę dla realizacji misji polskiej dyplomacji kulturalnej stanowią wewnętrzne warunki państwa przyjmującego, w tym obowiązujący ustrój polityczny. Ich zdaniem „od Instytutów Polskich działających w innych krajach, różni go kontekst polityczny: Aleksander Łukaszenka, a więc brak niezależnych mediów, cenzura państwowa, ścisły monitoring działań Instytutu przez białoruskie instytucje polityczne, czy funkcjonowanie w realiach, w których właściwie nie istnieje kultura alternatywna”³³. W rezultacie prowadzenie „dialogu”, będącego istotnym elementem dyplomacji publicznej, ze środowiskami opiniotwórczymi, mediami, czy społeczeństwem białoruskim okazuje się niemożliwy do zrealizowania³⁴.

Instytut Polski w Mińsku, w przeciwieństwie do większości polskich placówek kulturalnych, prowadzi kursy nauki języka polskiego. Nabór na dwuletnie kursy organizowane w Mińsku, Homlu i Mohylewie odbywa się w ramach konkursu, przy czym polskie pochodzenie nie jest koniecznym warunkiem udziału w procedurze. Są one bezpłatne, niekomercyjne, prowadzone przez wykładowców białoruskich i polskich. Wymaga zaznaczenia, że tego rodzaju aktywność w Instytutach Polskich, przede wszystkim tych działających w Europie Zachodniej i poza kontynentem, została zarzucona w ramach wspomnianej wcześniej reformy, albo w ogóle nie jest podejmowana. W instytucie funkcjonuje także biblioteka, co także wyróżnia polską placówkę na tle pozostałych.

Instytut powinien spełniać kluczową rolę nie tylko w działaniach promujących polską kulturę wśród Białorusinów, ale dodatkowo aktywizować środowiska polskie na Białorusi. W tym konkretnym przypadku konieczne jest wsparcie dla polonijnych organizacji, co jednak wymaga ze strony placówki „umiejętnego doboru środków wsparcia”. Początki funkcjonowania placówki w tym obszarze nie zostały pozytywnie ocenione. Jak pisał w 1996 r. Jerzy Giedroyc: „Niestety, poza słownymi deklaracjami czy konferencjami, nic się nie robi. Ambasada polska w Mińsku nie jest obsadzona, nie funkcjonuje tam Instytut Polski, o którego powołanie „Kultura” walczy od paru lat. Książki i czasopisma polskie są tam niedostępne. Naszym zadaniem jest pomoc w rozwoju świadomości narodowej Białorusinów i opieka nad mniejszością polską na Białorusi. Proponujemy, by na uniwersytecie w Białymstoku otworzyć katedrę historii i kultury białoruskiej”³⁵. Trudności w realizacji zadania opieki nad Polonią i Polakami za granicą dostrzegalne są do dzisiaj. Także

---

wybierają zwykle rosyjski. – Główna nagroda powinna wynosić około 10 tys. euro. Sądzę, że taka suma pozwala człowiekowi – nie tylko w warunkach białoruskich – przeżyć około roku, poświęcając się pracy, i wydać drugą, jeszcze lepszą książkę.”

³³ Działalność Instytutu Polskiego w Mińsku w 2011 roku, Informacja prasowa, Instytut Polski w Mińsku, www.instpol.by (10 III 2012).

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ J. Giedroyc, *Notatki Redaktora*, „Kultura” 1996, nr 3.

w obliczu decyzji podjętej przez polski parlament w początkach 2012 r. o przejęciu przez MSZ środków finansowych przeznaczanych na pomoc organizacjom polonijnym, konieczne jest rozszerzenie działań polskiej placówki. Niezrozumiałe w tej sytuacji wydaje się działanie tego ministerstwa, a konkretnie jego zaniechania, skutkujące brakiem jakiegokolwiek wsparcia dla Polonii Białoruskiej³⁶.

Niezbędne jest jednak wykorzystanie innych narzędzi komunikowania z miejscowym społeczeństwem. Z tego powodu kluczowe znaczenie dla polskiej dyplomacji publicznej na Białorusi będzie miała komunikacja poprzez media, w tym przede wszystkim za pośrednictwem telewizji Biełsat. Misją Telewizji Biełsat jest zapewnienie Białorusinom dostępu „do niezależnej informacji, rzetelnej wiedzy o historii ich kraju, pełnego obrazu sytuacji w otoczeniu międzynarodowym Białorusi, a także atrakcyjnej oferty kulturalnej i rozrywkowej w ich ojczystym języku. Stacja służy też budowaniu mostów pomiędzy Europą a Białorusią i wspieraniu procesów demokratyzacyjnych w tym kraju”³⁷. Także tutaj widoczne stają się trudności finansowe, których źródłem pozostaje nieuregulowany stan dotowania Telewizji.

Ośrodek w Mińsku, podobnie jak placówka w Kijowie, był zaangażowany w Program Kulturalny Polskiej Prezydencji. W okresie przygotowań do prezydencji przedstawiciele resortu kultury nie kryli obaw, co do możliwości zrealizowania programu na Białorusi³⁸. Wśród wydarzeń współorganizowanych przez ośrodek można wymienić występy **PCulture Orchestra** w Filharmonii Narodowej w Mińsku oraz koncerty symfoniczne z muzyką Karola Szymanowskiego, co może wskazywać, że w programie dominowały projekty związane z muzyką klasyczną oraz tradycyjnym nurtem polskiej kultury.

Instrumentem coraz częściej wykorzystywanym w polskiej dyplomacji publicznej na Białorusi stał się w ostatnich latach Internet. Na stronie internetowej Instytutu Polskiego w Mińsku zamieszczane są informacje o bieżących wydarzeniach, projektach, jak również wiadomości dotyczące nauki języka polskiego, w tym listy przyjętych na kursy. Natomiast nie ma tam informacji o programach adresowanych do przyszłych studentów w Polsce, wsparciu dla środowisk polonijnych czy wreszcie informacji o polskiej pomocy rozwojowej.

³⁶ Brak wspomnianych działań został przedstawiony w Liście Związku Polaków na Białorusi skierowanym do delegatów IV Zjazdu Polonii i Polaków Zagranicznych, pełen tekst listu: <http://www.polskieradio.pl/75/921/Artykul/672075,Dramatyczny-list-Polakow-z-Bialorusi-MSZ-skreslilo-wnioski-o-dotacje> (29 VIII 2012).

³⁷ Misja Telewizji Biełsat, Telewizja Biełsat, http://belsat.eu/pl/o_nas/a,23,misja.html (29 VIII 2012).

³⁸ Wspólne posiedzenie Komisji ds. UE oraz Komisji Kultury i środków przekazu, 31 marca 2011 roku – *Informacja o programie kulturalnym polskiej Prezydencji, jej promocji w kraju i za granicą oraz identyfikacji wizualnej*, *op.cit.*

Polskie placówki kulturalne w Rosji

Na obszarze Federacji Rosyjskiej (FR) działają dwie polskie placówki: w Moskwie i Sankt Petersburgu. Podstawą dla utworzenia Instytutu Polskiego w Moskwie stały się zapisy umowy z 1988 r. o utworzeniu i działalności Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej w Związku Radzieckim. Umowa potwierdziła brak równorzędnego statusu przedstawicielstw kulturalnych obu stron, ponieważ pięć lat wcześniej Polska i Związek Radziecki podpisały porozumienie w sprawie otwarcia filii Domu Radzieckiej Nauki i Kultury w Gdańsku i Katowicach³⁹. Tym samym stronie radzieckiej przyznano prawo do utworzenia trzech placówek o charakterze kulturalno-naukowym, podczas gdy Polsce zagwarantowano prawo do powołania jednej placówki z siedzibą w Moskwie. Konsekwencją tej dysproporcji jest złożona sytuacja prawna, powołanego w 2000 r. Instytutu Polskiego z siedzibą w Sankt Petersburgu. Długoletni brak zgody strony rosyjskiej na powołanie drugiego Instytutu Polskiego spowodował, że formalnie z punktu widzenia prawa międzynarodowego placówka stanowi wydział kulturalny Konsulatu Generalnego RP w Sankt Petersburgu. W świetle polskich rozwiązań, placówka w tym mieście działa jako ośrodek polskiej dyplomacji publicznej i kulturalnej, wypełniający zadania wynikające z regulaminu MSZ, w formach tym aktem przewidzianych.

W latach 90. moskiewska placówka koncentrowała swoją działalność na polskich odbiorcach, w jej programie dominowały koncerty, wystawy, wydarzenia artystyczne, których adresatami pozostawały głównie środowiska polonijne. Jedną z przyczyn była umiejscowienie siedziby placówki, bowiem Instytut działał na terenie polskiej ambasady, co wykluczało szeroki dostęp rosyjskiej publiczności do oferty ośrodka. Także środki finansowe przekazywane na działalność merytoryczną Instytutu wykluczały rzeczywistą realizację misji polskiej promocji kulturalnej na terenie państwa przyjmującego⁴⁰. W 2002 r. doszło do zmiany siedziby placówki i zapewnienia jej większego udziału w infrastrukturze kulturalnej FR.

W trakcie realizacji swoich zadań Instytut Polski w Moskwie napotykał na trudności, wynikające przede wszystkim ze specyficznych warunków panujących w państwie przyjmującym. Przykładowo, dyrektor tej placówki podkreślał w 2004 r., że „trudności promocji (polskiego) kina w Rosji, związane są z praktykowaną przez Międzynarodowy Moskiewski Festiwal Filmowy (MMFF) praktyką blokowania pokazów filmów – także na zamkniętych seansach – pod pretekstem naruszania regulaminu konkursowego. Uniemożliwia to Instytutowi Polskiemu prezentację najnowszego polskiego kina. W sytuacji niedostępności

³⁹ Porozumienie zawarte w formie wymiany not; Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, <http://www.traktaty.msz.gov.pl/fd.aspx?f=P0000010915.pdf> (28 X 2011).

⁴⁰ Wywiad z M. Szniakiem, Konsulem ds. Polonii, marzec 2004, staż badawczy autorki w Ambasadzie RP w Moskwie; zapis w posiadaniu autorki.

polskich filmów w szerokiej dystrybucji już tylko przeglądy, organizowane przez IP i Ambasadę, dają rosyjskim krytykom i filmowcom możliwość zapoznania się z dorobkiem naszej kinematografii⁴¹.

Znaczącą zmianę w zakresie realizowanych zadań przez oba ośrodki można zaobserwować w ostatnich kilku latach, co wynikało z wprowadzenia zasad reformy polskiej dyplomacji kulturalnej. Obydwa Instytuty: w Moskwie i Sankt Petersburgu większość wydarzeń i imprez zaczęły organizować w przestrzeni publicznej państwa przyjmującego. Dla porównania w 2009 r. Instytut Polski w Moskwie zrealizował w sumie 217 projektów, z czego większość poza swoją siedzibą. Dodatkowo placówki uruchomiły swoje strony internetowe, prezentując swój program w możliwie najszerszy sposób. Doszło również do znacznego rozszerzenia skali działalności placówek, co częściowo wynikało także ze zwiększenia środków przeznaczonych na realizowany przez nie program⁴². Zwraca uwagę zróżnicowanie projektów przygotowywanych w obu placówkach. Jak wskazuje kierujący moskiewską placówką Marek Radziwion: „Publiczność rosyjska jest zwykle dobrze zaznajomiona z tradycyjną, klasyczną kulturą polską. Zadaniem Instytutu jest więc przede wszystkim promowanie kultury najnowszej, często pozaoficjalnej, a tym samym budowanie wizerunku Polski jako kraju nowoczesnego i otwartego⁴³. Z tego powodu w programie realizowanym w Instytucie położono szczególny nacisk m.in. na współczesną polską sztukę użytkową, współczesną literaturę i fotografię⁴⁴. Ten kierunek działań polskiej dyplomacji kulturalnej w stolicy państwa przyjmującego wydaje się dzisiaj właściwy. Pozwala on bowiem oddziaływać na najmłodsze pokolenia obywateli państwa przyjmującego, bez historycznych obciążeń. Należy zaznaczyć, że Instytut swoją działalność prowadzi także poza Moskwą, w niezwykle odległych regionach FR, takich jak: Jekaterynburg, Omsk, Perm, Nowosybirsk. Wymaga to odpowiedniego doboru narzędzi i instrumentów, innych aniżeli w większości placówek europejskich.

Nieco odmienny nurt działań prezentuje ośrodek w Sankt Petersburgu, który w dużym stopniu opiera realizowany program na tzw. dyplomacji historycznej. Jak wskazują członkowie zespołu placówki „ze względu na specyfikę lokalizacji,

⁴¹ List dyrektora Instytutu Polskiego w Moskwie Marka Zielińskiego do redaktora naczelnego Gazety Wyborczej z dn. 6 VII 2004 r., Portal Stopklatka, <http://www.stopklatka.pl/imprezy/impreza.asp?ii=2623> (20 X 2012).

⁴² W latach 2009–2010 (I półrocze) Instytut Polski w Moskwie na działalność programową wydatkował łącznie 896,4 tys. zł, w tym: w 2009 r. – 561,2 tys. zł, w I półroczu 2010 r. – 335,2 tys. zł. Koszty działalności programowej stanowiły odpowiednio 32,6% oraz 36,1% ogólnego kosztu funkcjonowania Instytutu; *Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli z dnia 18 X 2010 r.*; Najwyższa Izba Kontroli, www.nik.gov.pl (15 VIII 2012).

⁴³ *Ibidem*, s. 32.

⁴⁴ Program Instytutu Polskiego w Moskwie, Instytut Polski w Moskwie, <http://kulturapolshi.ru/events.php?type=3> (29 VIII 2012).

Instytut prowadzić będzie intensywną działalność nakierowaną na badanie, zabezpieczanie i upamiętnianie polskiego dziedzictwa w północno-zachodniej Rosji (archiwa, zabytki, miejsca pamięci). Służyć temu będzie współpraca z rosyjskimi i polskimi instytucjami takimi jak Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN), Międzynarodowe Centrum Kultury (MCK) w Krakowie, Biblioteka Narodowa, Stowarzyszenie Memoriał, Uniwersytet Pomorski w Archangielsku, Fundacja im. D. Lichaczowa, Komitety ds. Użytkowania i Ochrony Zabytków Petersburga i Wołogdy⁴⁵. W petersburskiej placówce organizowane są także koncerty muzyczne oraz spotkania literackie, stanowiące klasyczny wymiar dyplomacji kulturalnej.

Podsumowanie

Podstawowym celem misji Instytutów Polskich jest upowszechnienie wiedzy o Polsce i jej kulturze, co w konsekwencji ma służyć kształtowaniu pozytywnego wizerunku państwa. Równocześnie ma sprzyjać budowaniu: pozytywnych postaw wśród obywateli – zagranicznej społeczności, nawiązywaniu współpracy na różnych poziomach, w tym pozarządowych, a przede wszystkim ma ułatwiać realizację kierunków polityki zagranicznej. Analizując praktyczny wymiar działalności Instytutów Polskich w Rosji, Ukrainie oraz Białorusi trudno było dostrzec zależności pomiędzy programem tych placówek a polityką państwa polskiego wobec wskazanych państw przyjmujących. Dużą przemianę przyniosły ostatnie lata, przede wszystkim w działaniach prowadzonych wobec traktowanego priorytetowo – na tle pozostałych – społeczeństwa ukraińskiego. Wydaje się, że kluczowe znaczenie będzie miało jasne sformułowanie założeń polskiej polityki wschodniej, a następnie właściwy dobór instrumentów dyplomacji publicznej oraz jej składowej – dyplomacji kulturalnej. Z tego powodu można zwrócić uwagę na kilka istotnych aspektów funkcjonowania polskich placówek w Kijowie, Mińsku, Moskwie i Sankt Petersburgu:

- Z uwagi na „szczególne” warunki państwa przyjmującego konieczne jest zintensyfikowanie działań instytutu w Mińsku w obszarze pomocy i współpracy z Polonią (inaczej niż w przypadku pozostałych 21 instytutów), także poprzez system grantów i konkursów;
- Równie istotne wydaje się zwiększenie zaangażowania polskiej placówki w Białorusi w inne działania mieszczące się w ramach polskiej dyplomacji publicznej. Być może rozwiązaniem byłoby powołanie filii ośrodka, ze

⁴⁵ Materiały prasowe Instytutu Polskiego w Sankt Petersburgu, Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, <http://www.msz.gov.pl/Dzialalnosc,IP,w,Sankt,Petersburgu,w,2011,r.,40948.html+instytut+polski+w+sankt+petersburgu+informacja+prasowa+msz&cd=1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl> (1 IX 2012).

świadomością, że propozycja może nie zyskać przychylności władz białoruskich;

- Wszystkie ww. placówki powinny zostać włączone w nabór kandydatów (spośród wszystkich obywateli państw przyjmujących) na studia w Polsce. Wydaje się, że ten kierunek polskiej dyplomacji publicznej jest w polskim MSZ marginalizowany;
- Z punktu widzenia promocji określonych wartości, w tym demokracji, potrzebne jest poszerzenie zakresu instrumentów i zwiększenie oferty dyplomacji publicznej (programy telewizyjne, Internet, ale także programy pomocy rozwojowej) kierowanej do rosyjskiego społeczeństwa;
- Stopniowe rozszerzanie skali działalności placówek i przenoszenie ich jak najczęściej na stopień pozarządowy: realizacja projektów we współpracy z miejscowymi organizacjami pozarządowymi, środowiskami kulturalnymi, naukowymi i mediami.

S u m m a r y

The Polish Institutes as a tool of public diplomacy in the Polish Eastern policy

The Polish Institutes' activity in Russia, Ukraine and Belarus is a component of public diplomacy and should be correlated with the outlined Polish foreign policy directions towards the Eastern neighbours. The article presents the mechanisms of the Polish Institutes functioning, and instruments of the Polish cultural diplomacy mission which these institutions carry out. The proper selection of tools enables accomplishment of crucial aims of public diplomacy, i.e. shaping positive attitudes to Poland in the Belorussian, Ukrainian and Russian societies, as well as to certain values, including political ones. The article also points out the spheres which seem to be under-used by the Polish public diplomacy in the Polish Eastern policy.